

ISSN 1407 – 7337

RĪGAS TEHNISKĀS UNIVERSITĀTES
ZINĀTNISKIE RAKSTI

SCIENTIFIC PROCEEDINGS
OF RIGA TECHNICAL UNIVERSITY

3. SĒRIJA

EKONOMIKA UN UZNĒMĒJDARBĪBA
Tautsaimniecība: teorija un prakse

ECONOMICS AND BUSINESS
Economy: Theory and Practice
9. sējums

RTU Izdevniecība, Rīga - 2004

Redkolēģija:
Editorial Board:

R. Počs, Dr. habil. oec., Riga Technical University, Latvia (Editor-in-Chief)
J. Saulītis, Dr. oec., Riga Technical University, Latvia
N. Baranovskis, Dr. habil. oec., Riga Technical University, Latvia
V. Nešpors, Dr. oec., Riga Technical University, Latvia
M. Šenfelde, Dr. oec., Riga Technical University, Latvia
N. Sprancmanis, Dr. habil. oec., Riga Technical University, Latvia
G. Olevskis, Dr. habil. oec., University of Latvia, Latvia
I. Dovladbekova, Dr. oec., Latvian Academy of Sciences, Latvia
A. Baublis, Dr. habil. oec., Vilnius Technical University, Lithuania
St. Neuber, Dr. habil. oec., Wismar Higher School, Germany
V. Gerasimchuck, Dr. habil. oec., Kiev National Economical University,
Ukraine

Text editors:

Latvian – D. Pakalnina
English – I. Matisone
Russian – N. Cina

Redkolēģijas adrese:
Editorial Board Address:

Rīgas Tehniskā universitāte
Inženierekonomikas fakultāte
Kaļķu ielā 1
Rīga, LV – 1658
Latvija

Riga Technical University
Faculty of Engineering Economics
No. 1 Kalku St.
Riga, LV – 1658
Latvia

Tālrunis: + 371 7089394
Fakss: + 371 7089345
E – pasts: ief@rtu.lv

Phone: + 371 7089394
Fax: + 371 7089345
E – mail: ief@rtu.lv

SATURS

Priekšvārds	3
<i>N. Baranovskis, M. Maskaļovs</i>	
Noguldījumu garantiju sistēmas attīstības problēmas Latvijā	9
<i>A. Baubulis, M. Išoraite</i>	
Saīdinājumi Lietuvas pašvaldībā	19
<i>A. Berķe – Berga</i>	
Baltijas valstu dzīvības apdrošināšanas sektora attīstības problēmas	32
<i>J. Ieviņš, V. Kaļķis, L. Bite</i>	
Latvijas darba aizsardzības sistēmas ekonomiskie aspekti	39
<i>S. Jevsejeva, V. Cudečkis</i>	
ES fondu finanšu resursu izmantošana reģionālās sadzīves atkritumu apsaimniekošanas sistēmas izveides projektu realizācijā Latvijā	46
<i>G. Kauliņa, V. Andrējeva, A. Krastiņš</i>	
Uzņēmumu ienākuma nodokļa attīstība Latvijas nodokļu sistēmā	52
<i>J. Komkova</i>	
Riska vadības makroekonomiskie aspekti	60
<i>E. Levkāns, J. Saulītis</i>	
Onkoloģisko slimnīcu darba efektivitātes paaugstināšanas iespējas	68
<i>J. Makogons, T. Orehova, I. Hadžinovs</i>	
Ukrainas integrācijas procesa dinamika pasaules kapitāla tirgū, tās ekonomikas struktūras transformācijas kontekstā	75
<i>I. Medne</i>	
Tūrisma pakalpojumu tirgus attīstības iespējas Latvijā	83
<i>G. Oļevskis</i>	
Uzņēmējdarbības nostiprināšana kā Latvijas reģionu attīstības faktors	92
<i>N. Sprancmanis, R. Šķērītis</i>	
Pasažieru satiksmes attīstības problēmas Latvijā	101
<i>L. Svarinskis, Ž. Svarinska</i>	
Latvijas lauksaimniecības finansiālā nodrošinājuma modeļi, izmantojot valsts aizņēmumus	112
<i>A. Undzēns</i>	
Latvijas nodokļu sistēmas harmonizēšana atbilstoši Eiropas Savienības prasībām	120
<i>A. Undzēns, A. Krastiņš</i>	
Latvijas Republikas Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu kontroles stratēģijas īstenošanas efektivitāte un tās novērtējuma pilnveidošanas iespējas	127
<i>J. Vanags, J. Zvanītājs</i>	
Globālās loģistikas ietekme uz Latvijas ostu darbību	135
<i>Ī. Vītola, Dz. Bergmane</i>	
Par akcīzes nodokli naftas produktiem Latvijā kontekstā ar ES nostādnēm	145

Prefa
 N. Ba
 Probl
 A. Ba
 Benc
 A. Be
 Probl
 J. Iev
 Econ
 S. Jev
 Utili
 regic
 G. K
 Deve
 J. Ka
 The
 E. L
 Way
 J. M
 Dyn
 cont
 I. M
 Dev
 G. O
 Stre
 deve
 N. Sp
 Pro
 L. S
 Mo
 A. U
 Imp
 and
 A. U
 Har
 EU
 J. V.
 Infl
 Ī. Vi
 On

THE PROBLEMS OF LIFE INSURANCE SECTOR IN BALTIC STATES

BALTIJAS VALSTU DZĪVĪBAS APDROŠINĀŠANAS SEKTORA ATTĪSTĪBAS PROBLĒMAS

A. Berķe – Berga

Atslēgas vārdi: dzīvības apdrošināšana, kapitāla tirgus, pensiju apdrošināšana

Dzīvības apdrošināšanas joma vēsturiski izveidojusies par būtisku paņēmieni, ar kura palīdzību cilvēkiem ar salīdzinoši nelieliem ienākumiem ir iespējams efektīvi uzkrāt un ieguldīt savus līdzekļus. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrības, ar šiem it kā šķietami neliela apjoma līgumiem, uzkrāj lielu kapitāla daudzumu. Apvienojot mazo investoru ieguldījumus un novirzot tos lielos ieguldījumu fondos, apdrošinātāji kļūst par nozīmīgiem kapitāla tirgus starpniekiem, bez kuru palīdzības šādas investīcijas nebūtu iespējams veikt (ja katrs dzīvības apdrošināšanas polises īpašnieks darbotos atsevišķi). Turklāt jāņem vērā arī fakts, ka šādā veidā apdrošinātāji ir spējīgi uzņemt lielāku risku, kas līdz ar to vēlāk vainagosies ar lielāku peļņu.

Dzīvības apdrošināšana ir apdrošināšanas veids, kas attiecas uz apdrošinātās personas dzīvību. To iespējams orientēt dažādos virzienos atkarībā no apdrošināšanas mērķa: līdzekļu uzkrāšana (pensijai vai kādam citam mērķim), dzīvības riska apdrošināšana, peļņas apdrošināšana, mūža rente u.c. Apdrošināšanā ar mērķi uzkrāt kapitālu ir iespēja gan apdrošināt dzīvību, gan arī uzkrāt līdzekļus un saņemt garantētu ienesīgumu par ieguldīto kapitālu. Dzīvības riska apdrošināšana paredz veikt izmaksu tikai apdrošinātās personas nāves gadījumā (ja tā iestājusies līgumā norādītajā termiņā). Peļņas apdrošināšanā paredzēts saņemt peļņu bonusu veidā no apdrošināšanas sabiedrības ieguldījumiem [2, 105].

Dzīvības apdrošināšanas un nedzīvības apdrošināšanas galvenās atšķirības var iedalīt pēc šādiem rādītājiem:

- Pēc laika perioda, uz kādu tiek noslēgts apdrošināšanas līgums. Dzīvības apdrošināšana lielākoties ir ilgtermiņa apdrošināšana, bet nedzīvības apdrošināšanas līgums parasti tiek noslēgts uz vienu gadu (reti uz 2 gadiem).
- Pēc apdrošināšanas prēmijas atgūšanas iespējām. Dzīvības apdrošināšanā, beidzoties līguma termiņam, tiek izmaksātas apdrošināšanas prēmijas un uzkrājuma procenti. Savukārt nedzīvības apdrošināšanā pēc termiņa beigām prēmijas vispār netiek atgūtas. Tās saņem apdrošinātājs par to, ka uzņēmis apdrošināto risku.
- Pēc zaudējumu pamatvirziena. Dzīvības apdrošināšanā iespējami zaudējumi, kas saistīti ar apdrošinātās personas dzīvību vai veselību. Nedzīvības apdrošināšanas zaudējumi nelaiemes gadījumā radušos īpašuma (arī veselības) bojājumu riska apdrošināšanā un ar trešās personas darbību vai bezdarbību radītām sekām (t.i. civiltiesiskās atbildības apdrošināšanā).
- Pēc pašriskā pielietojuma. Pašrisks ir noteikta apdrošinājuma ņēmēja paša riska daļa (procentu vai naudas izteiksmē no apdrošinājuma summas), kuru saskaņā ar līguma noteikumiem, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, sedz apdrošinātais [2, 282].

Dzīvības apdrošināšanā pašrisku parasti nepielieto. Nedzīvības apdrošināšanā pašrisks tiek ņemts vērā gandrīz vienmēr (it īpaši transportlīdzekļu apdrošināšanā).

- Pēc atlīdzības apjoma. Dzīvība apdrošināšanā apdrošināšanas atlīdzība tiek iepriekš noteikta (atkarībā no iemaksām) apdrošināšanas līgumā. Atlīdzības apjoms nedzīvības apdrošināšanā ir atkarīgs no zaudējumiem, kas saistīti ar apdrošināto objektu. Tiek segti reāli radušies zaudējumi mīnus pašrisks (ja objekts apdrošināts tam reāli atbilstošā vērtībā).

Dzīvības apdrošināšanai raksturīgi ir, ka šo „produktu” labprātāk izvēlas no vietējo uzņēmumu piedāvājuma, nevis no ārzemju apdrošinātājiem, jo par vietējām firmām ir vairāk informācijas, līdz ar to tās šķiet uzticamākas ilgstošu uzkrājumu veidošanā.

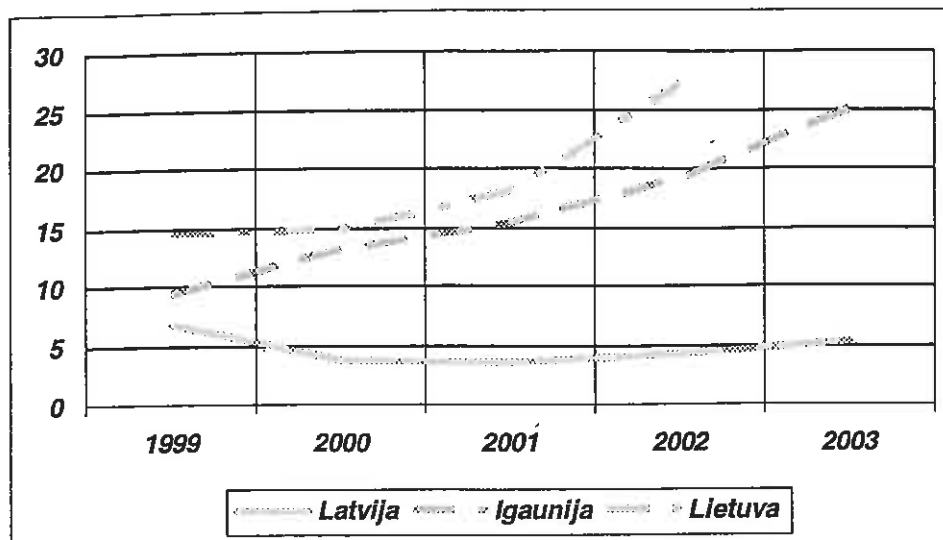
Dzīvības apdrošināšana kalpo kā darbaspēka motivāciju uzlabojošs faktors, ja darba devējs izvēlas veikt apdrošināšanas iemaksas par labu darbiniekam. No darba devēja viedokļa, galvenais uz šādu rīcību mudinošais faktors parasti ir nodokļu atlaides. Protams, ar šādas sistēmas palīdzību iespējams izveidot arī efektīvāku darbinieku motivācijas un piesaistīšanas mehānismu. Tādā veidā tiek panākts, ka darba devējs parūpējas ne tikai par pašu darbinieku, bet arī par viņa ģimeni un tuviniekiem.

Apskatot Baltijas valstu apdrošināšanas notikumus pēc 1990. gada, var izdalīt šādus posmus:

- Pēc neatkarības atgūšanas 1990. gadā viens no grūtākajiem uzdevumiem bija finanšu sektora atdalīšana no PSRS sistēmas, kad Latvijā, Lietuvā un Igaunijā tika nodibinātas atsevišķas apdrošināšanas sabiedrības, kuras pārņēma PSRS vienotā apdrošinātāja „Gosstrah” saistības.
- Kopš 1991. gada Baltijas valstu apdrošinātāji darbojas brīvas konkurences apstākļos.
- 90. gadu sākumā, neraugoties uz nepilnveidoto situāciju likumdošanā, Baltijas valstīs tika izveidotas komercbankas, apdrošināšanas sabiedrības un citas finanšu institūcijas, kuras darbojās bieži vien vairāk paļaujoties uz intuīciju, jo trūka vajadzīgās informācijas.
- No 1993. līdz 1995. gadam tika izveidotas atsevišķas finanšu uzraudzības iestādes.
- 90. gadu vidū, saņemot Eiropas Savienības (ES) finansiālu atbalstu, ir veikta ar apdrošināšanu saistīto likumu un uzraudzības sakārtošana – atdalīti dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas sektori, noteiktas maksātspējas robežas apdrošinātājiem un veicināta ar apdrošināšanu saistīto likumdošanu saskaņošana atbilstoši ES prasībām.

Analizējot 1. attēla datus, redzams, ka paralēli Lietuvas un Igaunijas dzīvības apdrošināšanas tirgus izaugsmei Latvijas parakstīto prēmiju rādītājs ir strauji samazinājies. Kā zināms, šī tirgus darbību ietekmē vairāki faktori, tostarp labklājības līmenis, iedzīvotāju skaits, izglītības līmenis, valdības nostāja u.c. Ņemot vērā Baltijas valstu straujo attīstību pēdējo gadu laikā, jāsecina, ka ne labklājības līmeņa, ne iedzīvotāju skaita, nedz arī izglītības līmeņa lejupejošās svārstības nav bijušas tik krasas, lai varētu nodarīt šādu postījumu Latvijas dzīvības apdrošināšanas sektoram.

Būtisks priekšnosacījums sekmīgai dzīvības apdrošināšanas tirgus attīstībai ir valdības pretimnākšana. Tomēr šeit jārikojas ļoti uzmanīgi un piesardzīgi, jo, šādi regulējot, var arī izkropļot šo tirgu.

1.att. Parakstītās apdrošināšanas prēmijas dzīvības apdrošināšanā, milj. Ls [4; 7; 11]

Ir lietderīgi izvērtēt situāciju Baltijas valstu likumdošanā, kas attiecas uz ienākuma nodokļa atvieglojumiem par dzīvības apdrošināšanu.

Lietuvā peļņas nodokļa lielums ir 15%. Uzņēmumiem tiek piešķirti nodokļa atvieglojumi par darbinieku labā noslēgtiem dzīvības apdrošināšanas līgumiem, taču kopējās apdrošināšanas summas lielums ir ierobežots [13].

Igaunijā ienākuma nodokļa pamatlīdzība ir 26%. 1998. gadā stājās spēkā ienākuma nodokļa likums, kas regulē dzīvības un pensiju apdrošināšanas nodokļa atskaitījumus. Nodokļa atvieglojumi attiecināmi uz dzīvības apdrošināšanas līgumiem, kas noslēgti uz termiņu ilgāku par 12 gadiem un nav pārtraukti. Ja apdrošināšanas līgums tiek pārtraukts, nodoklis ir jāsamaksā (izņemot apdrošinātās personas nāves gadījumā) [6]. Vislabāk tirgotie dzīvības apdrošināšanas produkti Igaunijā ir mērķa uzkrājumi, uzkrājošā pensiju apdrošināšana un kompleksā uzkrājošā apdrošināšana (*unit linked life insurance*). Visiem minētiem dzīvības apdrošināšanas veidiem ir piemērots arī "labvēlīgais nodokļu režīms".

Latvijā šobrīd uzņēmumu ienākuma nodokļa likme ir 15%, bet iedzīvotāju ienākumiem tiek piemērota 25% nodokļa likme. Likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli", kas sākotnēji stājās spēkā ar 1995. gada 1. aprīli, 6. pantā tika noteikts, ka "uzņēmuma peļņu drīkst samazināt par darbinieku dzīvības apdrošināšanas prēmiju, ja šā darbinieka apdrošināšanas līgums ir noslēgts uz termiņu, kas nav īsāks par pieciem gadiem" [14].

Taču minētā likuma grozījumos, kas stājās spēkā 1999. gada 15. decembrī, ar nodokli apliekamo ienākumu atvieglojumu nosacījumi tika mainīti. 6. un 7. likuma pantā tika noteikts, ka "nosakot apliekamo ienākumu, to samazina par darbinieku labā veiktajām darba devēja iemaksām privātajos pensiju fondos atbilstoši licencētiem pensiju plāniem un veiktajiem apdrošināšanas prēmiju maksājumiem par darbinieku dzīvības, veselības vai nelaimes gadījumu apdrošināšanu, kuri kopā nepārsniedz 10 % no apdrošinātajām personām aprēķinātās darba samaksas taksācijas periodā" [14]. Ja darba devējs pirms tam varēja apdrošināt savu darbinieku gan pret nelaimes gadījumiem, gan iegādāties viņam veselības apdrošināšanas polisi, krāt līdzekļus pensijai, kā arī veikt uzkrājošās apdrošināšanas iemaksas par labu savam darbiniekam, tad pēc šo grozījumu ieviešanas apdrošināšanas pakalpojumu izvēles iespējas tika krasi ierobežotas.

Iespējams, ka vairums darba devēju un arī darbinieku izvēlējās, piemēram, veselības apdrošināšanu, kas gan nav īpaši lēta (bieži vien apdrošināšanas summa sastāda ap 10% no strādnieka darba samaksas), tomēr ir izdevīga. Cilvēks, ejot pie ārsta, var izvēlēties gandrīz jebkuru speciālistu un ārstniecības iestādi pretēji iepriekš ierastajai sistēmai, kad uz vizīti pie

ārsta bija jāgaida vairākas nedēļas, kā arī apkalpošanas kvalitāte un attieksme ne vienmēr sakrita ar vēlamo.

Veselības apdrošināšana ir nedzīvības apdrošināšanas veids, līdz ar to, pērkot šādu apdrošināšanu, netiek uzkrāti naudas līdzekļi. Tautsaimnieciskā skatījumā šis resurss nenonāk kapitāla tirgus aprītē un nestimulē ekonomikas izaugsmi kā investīciju kapitāls. Nedzīvības apdrošināšanas kompānijas veic dažādas investīcijas, arī šo uzņēmuma finanšu stabilitāte ir pozitīvi vērtējama, taču, ņemot vērā dzīvības apdrošināšanas specifiku, lielākā daļa par šo veidu ieņemto līdzekļu nonāk ārstniecības iestādēs kā atlīdzības par polišu izmantošanu.

Ņemot vērā minētās izmaiņas likumos 90. gadu beigās, jāsecina, ka ne finanšu krīze Krievijā, ne arī kāds cits no augstākminētiem faktoriem nevarēja tik krasi ietekmēt Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus rādītājus, kā tieši šie grozījumi. Izmaiņas likumā "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" tika motivētas ar to, ka uzņēmumi ļaunprātīgi izmanto iespēju piemērot nodokļu atvieglojumus, izņemot naudu pirms līguma termiņa beigām vai pat slēdzot fiktīvus līgumus, tādējādi izvairoties no nodokļu maksāšanas. Taču likumdošanas izmaiņām sekoja neatgriezenisks (pagaidām), graužošs process Latvijas dzīvības apdrošināšanas sektorā, jo vairs tikpat kā netika slēgti jauni līgumi, un tirgus zaudēja daļu uzticības.

Saskaņā ar likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 10. pantu, samaksātās prēmijas par dzīvības apdrošināšanas līgumiem, tiek pieskaitītas pie t.s. attaisnotajiem izdevumiem, līdz ar to iedzīvotājiem ir iespēja saņemt atpakaļ 25% no samaksātās iedzīvotāju ienākuma nodokļa summas [3]. Var secināt, ka ar jaunajām izmaiņām nodokļu likumos, valsts paūz savu atbalstu tieši fizisko personu ietaupījumu veidošanai ar dzīvības apdrošināšanas starpniecību.

Lai gan vērojamas pozitīvas izmaiņas likumos, ir skaidrs, ka straujai leģislatīvās situācijas maiņai kādā nozarē var būt neatgriezeniskas sekas. jo, kā parādīts 2. attēlā, Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus vēl joprojām nav atguvies un sasniedzis 1999.gada parakstīto bruto prēmiju līmeni.

Iespējams, ka ar personām, kas ļaunprātīgi izmantoja nodokļu atlaides, vajadzēja cīnīties ar citām metodēm, lai nebūtu jācieš visai nozarei. Turpmāk katrs solis, mainot likumu normas, ir rūpīgi jāapsver un jāveic iespējamo seku prognozes, pretējā gadījumā šādi "eksperimenti" var būt ļoti nelabvēlīgi tautsaimniecības attīstībai. Ja nebūtu veiktas šīs izmaiņas, domājams, ka Latvijas dzīvības apdrošināšanas rādītāji neatpaliktu no Lietuvas un Igaunijas, varbūt pat tos pārspētu.

Ar apdrošināšanas prēmiju starpniecību ieguldījumi tiek pārnesti plašākā ekonomiskā veidojumā – kapitāla tirgū. Ieguldījumu iespēju amplitūda, kurā dzīvības apdrošināšanas sabiedrība var investēt kapitālu ir atkarīga no kapitāla tirgus attīstības līmeņa. Dzīvības apdrošinātāju mobilizētie un investētie līdzekļi neapšaubāmi kalpo kā kapitāla tirgus attīstību stimulējošs faktors, taču tas ir divpusējs process. No vienas puses, apdrošinātāji cenšas piesaistīt arvien jaunus klientus, kuri parasti pieņem brīvprātīgu lēmumu pirkt dzīvības apdrošināšanu. No otras puses, klienti var nebūt ieinteresēti uzkrāt kapitālu šādā veidā, ja kapitāla tirgus piedāvātās iespējas nebūs „pievilcīgas”. Var secināt, ka ir nepieciešama abu jomu – kapitāla tirgus un tā būtiskas sastāvdaļas – dzīvības apdrošināšanas tirgus – savstarpēja sadarbība, vienam otru atbalstot un attīstoties.

No vienas puses, dzīvības apdrošināšanas sabiedrības ir investīcijas absorbējošs kapitāla tirgus instruments. No otras puses, ir arī kapitāla tirgus darbību un attīstību veicinošs faktors. Tā, piemēram, Latvijā 2003. gadā dzīvības apdrošināšanas sabiedrību kopējie ieguldījumi bija 30,6 milj. Ls, no kuriem vairāk kā puse bija ieguldījumi parāda vērtspapīros, 21% – termiņnoguldījumi kredītiestādēs, 20% – parāda vērtspapīros [4]. Jāņem vērā arī fakts, ka lielākā daļa šo ieguldījumu (96% 2003.g.) tika veikti tieši Latvijā, kas ir būtisks faktors Latvijas kapitāla tirgus darbībā [4]. Pārējie dzīvības apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu

objekti ir: līdzdalība ieguldījumu kopfondos, dažādi aizdevumi (t.sk. arī ar hipotēku nodrošinātie aizdevumi), prasības uz pieprasījumu pret kredītiestādēm, zemes gabali un ēkas.

Šobrīd dzīvības apdrošināšanas tirgus optimālais lielums Baltijas valstīs vēl nav sasniedzis pat pusi no tā, kas ir ES valstīs un citur pasaulē.

1. tabula

Parakstīto bruto dzīvības apdrošināšanas prēmiju attiecība pret bruto nedzīvības apdrošināšanas prēmijām Baltijas valstīs, % [4; 7; 11]

Gadi	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Lietuva	29	31	30	36	31	-
Igaunija	20	19	24	25	26	28
Latvija	-	8	4	4	4	5

Aplūkojot 1. tabulas datus, var secināt, ka Baltijas valstu, īpaši Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus sektors nav sasniedzis savu iespējamo potenciālu. ES valstīs dzīvības apdrošināšanas tirgus daļa kopējā apdrošināšanas tirgū ir vidēji 60%.

Kā vienu no problēmas cēloņiem var minēt sabiedrībā pastāvošu uzskatu (īpaši vecāka gadu gājuma cilvēku vidū), ka uzkrājošā dzīvības apdrošināšana saistāma ar krāpniecību, jo 90. gadu sākumā straujas inflācijas rezultātā iedzīvotāji, kas ilgus gadus savus līdzekļus atlika šādos uzkrājumos, tos zaudēja. Vēl joprojām cilvēki to atceras un daudzi domā, ka tieši apdrošinātāji ir atbildīgi par šiem zaudējumiem.

Tomēr Baltijas valstīm tiek prognozēts dzīvības apdrošināšanas tirgus daļas pieaugums – pat straujāks nekā nedzīvības apdrošināšanā [1, 16]. Šāda izaugsme saistāma ar to, ka pensiju reformas rezultātā tiks veicināts pieaugums dzīvības apdrošināšanas sektorā, jo gan 2., gan arī 3. līmeņa pensiju kapitālu ir iespējams uzkrāt arī ar apdrošinātāju starpniecību. Piemēram, Igaunijā, jau 2003. gadā ievērojami pieaugusi dzīvības apdrošināšanas tirgus daļa attiecībā pret pārējiem apdrošināšanas veidiem, kas galvenokārt notika, pateicoties ieviestajai pensiju fondu shēmai, t. sk. trešā līmeņa pensiju apdrošināšanai.

2. tabula

Baltijas valstu iedzīvotāju nodarbinātības un darba samaksas dati [4; 6; 12]

Valsts	Dati	Gads	1999	2000	2001	2002	2003
Latvija	Darbspējīgo iedzīvotāju skaits, % no kopskaita		59	59	61	61	63
Lietuva	Darbspējīgo iedzīvotāju skaits, % no kopskaita		66	66	66	67	67
Igaunija	Darbspējīgo iedzīvotāju skaits, % no kopskaita		77	78	78	78	79
Latvija	Nodarbināto skaits, % no darbspējīgiem		69	67	67	69	69
Lietuva	Nodarbināto skaits, % no darbspējīgiem		73	72	71	70	71
Igaunija	Nodarbināto skaits, % no darbspējīgiem		55	55	55	56	55
Latvija	Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa, Ls		141	150	159	173	192
Lietuva	Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa, Ls		-	-	191	197	205
Igaunija	Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa, Ls		190	209	236	264	272

Vajadzība pēc dzīvības apdrošināšanas nav primāra, tātad, arī ļoti atkarīga no labklājības līmeņa valstī. Analizējot 2. tabulas datus, var secināt, ka patlaban darba samaksas ziņā vislabāk situēti ir igauņi. Reālā situācija gan šajā jomā var būtiski atšķirties, ņemot vērā iedzīvotāju neoficiālos ieņēmumus jeb t.s. "samaksu aploksnēs". Pētot potenciālo dzīvības apdrošināšanas klientu loku (t.i., nodarbināto īpatsvaru valsts iedzīvotāju kopskaitā), var secināt, ka Latvijā šis sektors ir ap 43%, Igaunijā – līdzīgi – 43%, bet Lietuvā – 47% no kopējā iedzīvotāju skaita. Tā kā darba samaksa Baltijas valstīs ik gadus pieaug, šīm valstīm tiek prognozēta arī ekonomiskā izaugsme. Domāju, ka tas veicinās arī dzīvības apdrošināšanas daļas palielināšanos.

Visā pasaulē vērojama tendence, kad valdības uzņemas arvien mazāku atbildību par pensiju nodrošināšanu. Tas nozīmē, ka valdības nespēj nodrošināt vēlētājiem sniegtos solījumus par pabalstu palielināšanu, nepaaugstinot nodokļu slogu (vai arī valsts parāda apjomu), kas būtu nepieciešams šādu solījumu izpildei. Tā kā dzīvības apdrošināšanas sabiedrības darbojas ilgtermiņa uzkrājumu biznesā un ir veiksmīgi izveidojušas labas pensiju uzkrāšanas iespējas, šai jomai ir būtiska nozīme valdības skatījumā, jo ar apdrošinātāju starpniecību ir iespējams daļēji atbrīvoties no atbildības par pensionāru nodrošināšanu vecumdienās.

Pasaules praksē valsts fondēto pensiju shēmai ir arī t.s. „vājais punkts”, jo personas, kas ir pašnodarbinātas, bieži vien ir nepilnvērtīgi nodrošinātas, sasniedzot pensijas vecumu. Šo situāciju bieži vien rada indivīdu nepakļaušanās valsts prasībām, kas attiecas uz nodokļu maksāšanu, neregulāriem ienākumiem, vai arī uzņēmuma dalība ēnu ekonomikā. Rodas sarežģījumi sociālo nodevu iekasēšanā, it īpaši lauku reģionos. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrības piedāvājumam parasti ir liela atsauce no iedzīvotājiem, jo to darbības lauks ir ļoti plašs ar aģentu un brokeru starpniecību, kā arī apdrošinātāju birojiem, kas ir izplatīti visos valsts reģionos.

Lielākās cerības Latvijas dzīvības apdrošinātāji saista ar 3. pensiju līmeņa, kas balstīts tieši uz brīvprātīgu ilgtermiņa uzkrājumu veidošanu, attīstību un izaugsmi. Šeit ir saskatīts samērā liels izaugsmes potenciāls, ņemot vērā, ka apdrošinātāju darbības „tīkls” ar aģentu, brokeru un apdrošināšanas biroju starpniecību aptver lielu teritorijas daļu, apdrošinātāji atrodas privilīģētākā situācijā, nekā, piemēram, bankas. Nepieciešams ieguldīt daudz darba, informējot sabiedrību, tad var cerēt uz panākumiem un nozares izaugsmi nākotnē.

LITERATŪRA

1. Apdrošināšanas tirgus apskats 02 (68), LETA.
2. Ekonomikas un finanšu vārdnīca. Rīga, 2003. – 514 lpp.
3. AAS BALTA Dzīvība interneta mājas lapa www.baltadziviba.lv
4. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas interneta mājas lapa www.fktk.lv
5. G. Dickinson / Encouraging dynamic life insurance industry: economic benefits and policy issues / tiešsaistes raksts / <http://www.oecd.org/dataoecd/40/11/1857811.pdf>
6. Igaunijas Finanšu ministrijas interneta mājas lapa www.fin.ee
7. Igaunijas Finanšu tirgus uzraudzības institūcijas interneta mājas lapa www.fi.ee
8. J. Bokans Life insurance market development in Baltic countries / tiešsaistes raksts - <http://www.oecd.org/dataoecd/57/4/1868447.pdf>
9. Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes interneta mājas lapa www.csb.lv
10. Latvijas Republikas Finanšu ministrijas interneta mājas lapa www.fm.gov.lv
11. Lietuvas apdrošināšanas uzraudzības komisijas interneta mājas lapa www.vdpt.lt
12. Lietuvas Statistikas departamenta interneta mājas lapa www.std.lt
13. Lietuvas Finanšu ministrijas interneta mājas lapa www.finmin.lt
14. Valsts Ieņēmumu dienesta interneta mājas lapa www.vid.gov.lv
15. The Baltic Course interneta mājas lapa www.baltkurs.com

Anželika Berķe – Berga, Mg. oec.
Faculty of Engineering Economics
Rīga Technical University,
Address: 1 Kalku St., Rīga, LV-1050, Latvia
e-mail: anzelika_bb@inbox.lv

Berķe – Berga A., Baltijas valstu dzīvības apdrošināšanas sektora attīstības problēmas

Rakstā apskatītas Baltijas valstu dzīvības apdrošināšanas sektora attīstības tendences sākot ar 1990.gadu. Atspoguļotas dažas būtiskas dzīvības apdrošināšanas teorētiskas iezīmes, kas nepieciešamas, lai gūtu plašāku priekšstatu un izpratni šajā tautsaimniecības jomā.

Liela uzmanība pievērsta likumu izmaiņu radīto seku analīzei, kā attiecas uz Latvijas dzīvības apdrošināšanas tirgus valstisku regulēšanu ar nodokļu starpniecību. Dati salīdzināti ar pārējo Baltijas valstu atbilstošiem datiem, kas dod iespēju veikt papildu analīzi par Latvijas dzīvības apdrošināšanas sektora iespējamo attīstību.

Analizētas Latvijas, Lietuvas un Igaunijas dzīvības apdrošināšanas sektora izaugsmes iespējas nākotnē, ņemot vērā speciālistu prognozes un pasaules praksi šajā jomā.

Kā viens no veiksmīgas attīstības potenciāliem tiek minēta trešā pensiju līmeņa ieviešana un popularizēšana reģionā.

Berķe – Berga A., The problems of life insurance sector in Baltic States

This article is about the development tendencies of life insurance sector in Baltic States since 1990 to nowadays. There are some important theoretical traits of life insurance reflected necessary to obtain wider percept and understanding about this sphere.

Large attention is paid to the analysis of consequences about the changes in legislation concerning the changes in life insurance market in Latvia. The ratios are compared to corresponding data from other Baltic States. It gives a possibility to do analysis in addition about the development of life insurance sector in Latvia.

There is also analysis of Latvia's, Lithuania's and Estonia's upgrowth possibilities in life insurance sector for future considering the prognosis of specialists in this field and the world praxis.

The establishment of the third pension pillar and selling are adduced as one of the most successful development potentials.

Берке - Берга. Проблемы сектора страхования жизни в Балтийских странах

Настоящая статья посвящена тенденциям развития сектора страхования жизни в Балтийских странах с 1990 года. Отражены некоторые важные теоретические черты страхования жизни, необходимые для приобретения более широкого осмысления в этой сфере.

Большое внимание обращено на анализ последствий, касающихся изменений в законодательстве после вступления в силу изменений на рынке страхования жизни в Латвии. Показатели сравниваются с соответствующими данными из других Балтийских государств. Это дает возможность проанализировать развитие сектора страхования жизни в Латвии.

Проанализированы также возможности расширения в секторе страхования жизни в Латвии, Литве и Эстонии в будущем, рассмотрен прогноз специалистов в этой области и мировой практике.

Введение третьего уровня пенсий и продажа полисов представлены как один из самых успешных потенциалов развития рынка.

EC

LA

J. I

Atsl
eko.

Iev

vei
un
org

pra
pie
eku
tik.

ga
pil

va

20
sta